

Αρχιτεκτονική Τοπίου. Σχεδιασμός Αστικών Χώρων

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΑΙΡΗ ΑΝΑΝΙΑΔΟΥ - ΤΖΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ANANIADOU-TZIMOPOULOU M.

LANDSCAPE ARCHITECTURE.

URBAN SPACE DESIGN

or

URBAN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Critique and Theory

Recent Trends in Landscape Design / Planning

ISBN 978-960-456-501-6

© Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 2018

© Ziti Publishing, Thessaloniki 2018

Απαγορεύεται η ανατύπωση, αναπαραγωγή ή με οποιοδήποτε τρόπο χρησιμοποίηση μέρους ή του συνόλου των κειμένων, σχεδίων και φωτογραφιών που περιέχονται στο βιβλίο χωρίς προηγούμενη άδεια της συγγραφέως.

Εξώφυλλο: Αστική Πλατεία Ελγας,
Βέροια, ανασύνταξη τοπίου (Φωτ. Π. Θεολογίδου)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

	Εισαγωγή: Αειφορικά Τοπία	7
Μέρος Δύο	Αρχιτεκτονική Αστικού Τοπίου	
Θεωρία Σχεδιασμού στην Αρχιτεκτονική Τοπίου	9. Προσεγγίσεις. Νέες Τάσεις	12
	ΦΥΣΙΚΕΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ • ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ • ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΠΙΟΥ ΜΕΛΕΤΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ	
	10. Ανάγνωση του χώρου	33
	ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΠΙΟΥ: ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΩΡΟ	
Θεωρήσεις Σχεδιασμού Αστικών Χώρων	11. Αστικό Τοπίο	40
	ΟΡΑΤΟ • ΑΝΤΙΛΗΠΤΟ • ΘΕΑΤΡΙΚΟ • ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ • ΠΟΙΗΤΙΚΟ • ΦΥΣΙΚΟ • ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ • ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ • ΒΙΩΜΕΝΟ • ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ • ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ • ΑΠΟΛΑΥΣΗΣ • ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ / ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΡΑΣΙΝΟΙ / ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ • ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ • ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ • ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΣΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ • ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ • ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ VS ΙΔΕΟΛΟΓΗΜΑΤΟΣ	
	12. Μορφή και Ιδεολογία στον σχεδιασμό Αστικού Τοπίου	64
	ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ/ΚΑΝΝΑΒΟΣ • ΑΠΟΔΟΜΗΣΗ • ΣΧΕΣΗ: ΚΤΙΣΜΕΝΟ/ΤΟΠΙΟ • ΑΝΤΙΘΕΣΗ: ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΩΡΟΣ / ΤΟΠΙΟ • ΑΣΤΙΚΗ ΔΟΜΗ / ΦΟΝΕΙΟΝΑΛΙΣΜΟΣ • ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ / ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΦΥΣΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ Η' ΦΛΕΒΕΣ: ΤΟΠΙΟΛΟΓΙΚΗ / ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ / ΘΕΜΑΤΙΚΗ • ΓΑΛΛΙΚΗ ΣΧΟΛΗ • ΣΥΛΛΗΨΗ • ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
Από την Κριτική στη Θεωρία του Σύγχρονου Σχεδιασμού Αστικού Τοπίου	13. Ανεπάρκεια των Μοντέλων για τη Σύγχρονη Θεωρία Σχεδιασμού Τοπίου	70
	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ • ΜΟΝΤΕΡΝΟ • ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΟ • ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ	
	14. Τοπία Τέχνης	72
	ΙΔΕΑ/ ΣΥΛΛΗΨΗ • ΤΕΧΝΗ/ΤΟΠΙΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ: ΓΛΥΠΤΙΚΗ • ΠΛΑΣΤΙΚΗ • LAND ART	
	15. Τοπία Οικολογίας	77
	ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ • ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑ/ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ • ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ/ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	
	16. Έργα Αρχιτεκτονικής Αστικού Τοπίου	81
	LE PROJET DU PAYSAGE URBAIN • ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ VS ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΤΟΠΙΟΥ	
	Επίλογος: Τοπία ανάκτησης/ανόρθωσης/ανανέωσης. Τοπία απόλαυσης και κοινωνικής πρακτικής	86
	17. Landscape dynamics	97
	THE CRITICAL DESIGN AND PLANNING ADVANTAGE	
	<i>Βιβλιογραφία</i>	99
	<i>Πηγές Εικονογράφησης</i>	

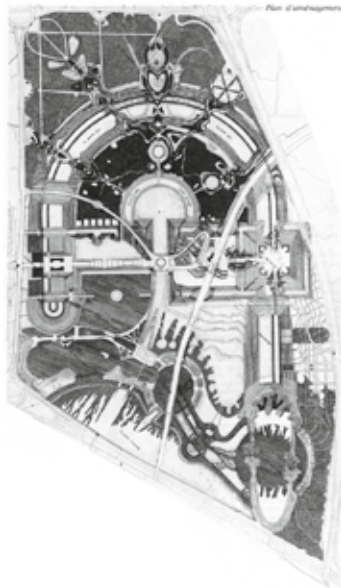
55

54

53

56

57

58

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

13. Ανεπάρκεια των Μοντέλων για τη Σύγχρονη Θεωρία Σχεδιασμού Τοπίου

Οι καταβολές Ιδεών του Σχεδιασμένου Χώρου και η αναδρομή σε Πρότυπα (Μ. Ανανιάδου-Τζημπούλου, 1992), Τα πολιτισμικά τοπία, Τα Τοπία και κήποι των ανθρώπων (Ι. Α. Τσαλικίδης, Ο. Μπακιρτζή, 2014), Το Τοπίο πολιτιστικός προσδιορισμός του τόπου (Κ. Μωραΐτης, 2012), Το Τοπίο του Ανθρώπου (G. & S. Jellicoe, 1987), παραπέμπουν σε συσχετισμούς των διαμορφώσεων κατά ιστορικές περιόδους, με πολιτιστικές ή πολιτισμικές εκδοχές. Αναδύονται συγκροτημένα γνωστά μοντέλα ως προς τις σχεδιαστικές, συνθετικές αρχές που ενίοτε χαρακτηρίζουν αντίστοιχα τον σχεδιασμό τοπίου.

Σύγχρονα, σε έργα της Αρχιτεκτονικής Τοπίου εκφράζονται επίσης κινήματα και καλλιτεχνικές τάσεις της εποχής τους. Δεν στάθηκαν όμως αυτά ικανά ώστε να τη χαρακτηρίσουν όπως π.χ. παραδοσιακή, μοντέρνα, μεταμοντέρνα, (Κ. Κατσακιώρη, 2016), εννοιολογική (Γ. Καλάθια, 2016) ή άλλη Αρχιτεκτονική Τοπίου, όπως συνηθέστερα δεχόμαστε για την Αρχιτεκτονική.

Οι αισθητικές και λειτουργικές αξίες στον σχεδιασμό του τοπίου απασχολούν το IFLA, PHALA συμπόσιο Αρχιτεκτονικής Τοπίου 1988: Δίλημμα και αδιαμφισβήτητα αναπόσπαστες αξίες για Brian Hackett (1990). Πραγματεία περί καταγωγής της μορφής στον μοντέρνο σχεδιασμό τοπίου για Dusan Ogrin (1990).

Μοντέρνο Μεταμοντέρνο

Η έμφαση στη λειτουργία του χώρου, στενά συνδεδεμένη και με την οικολογική λειτουργικότητα του, η χρησιμοποίηση σύγχρονης τεχνολογίας και υλικών, χαρακτηρίζουν την Αρχιτεκτονική Τοπίου του μοντέρνου κινήματος του 20^{ου} αιώνα. Ενώ το τοπίο στην Αρχιτεκτονική βρίσκεται, με ελάχιστες εξαιρέσεις, όπως στον πρώτο τόμο αυτές κατονομάζονται, έξω από τα ενδιαφέροντά της.

Αναφερόμαστε εντούτοις σε Μοντέρνα Αστικά Τοπία (E. Relph, 1987) εννοώντας αυτά που κτίστηκαν/δομήθηκαν από το 1900. Ανιχνεύουμε αλληλοεπηρεαζόμενες μεταβολές σε αρχιτεκτονική και αισθητική, προγραμματισμό, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, όπως μαζί δημιούργησαν το τοπίο που κυριαρχεί στις περισσότερες ανά τον κόσμο πόλεις. Η διάκριση σε modernist cityscapes και post modernist townscapes βασίζεται στην αντιδιαστολή ποιοτήτων όπως: μεγαδομική απεραντοσύνη, ορθοκανονική και ελεύθερη διάταξη, συμπαγές και διαφάνεια, ασυνέχεια και διαδοχή, ανασύνδεση με τοπικό πληθυσμό, νέο είδος περιβάλλοντος ιστορικής και φυσικής αίσθησης και αναγκαιότητες για τη βιωματική, κοινωνικής διάστασης, κατανόηση της πόλης (A. Jacobs, 1985).

Κίνημα αντίδρασης ή φυσική εξέλιξη (Kraus et al., 2007) ο μεταμοντερνισμός αναπτύχθηκε από το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου, με επιστροφή σε ξεχασμένες αξίες, της ιστορίας και του ανθρώπου. Πολυσυλλεκτικότητα, πλουραλισμός, πολυπρόσωπες δομικές συνθέσεις και έννοιες, επανεισάγονται στον σχεδιασμό τοπίου που χάθηκαν σε συνδυασμό με τα στοιχεία του διεθνισμού και της παγκοσμιοποίησης (Ι. Α. Τσαλικίδης, Ο. Μπακιρτζή, 2014).

“Τοπίο των συμβόλων” ονομάζουν τον τιμητικό τόμο του 1994 στον καθηγητή αρχιτεκτονικής τοπίου M. Vroom και τις ιδέες του ως προς τις σχέσεις ομοιοτύπων και διαδικασιών και την πολιτισμική καταγωγή των αξιών τοπίου που βαθιά επηρεάζουν την αρχιτεκτονική τοπίου στην Ολλανδία. K. Kerkstra, M. Vroom, D. Lowental, S. I. Anderson, D. Ogrin και M. Hough αναφέρονται στην αλλαγή από τον απόλυτο Μοντερνισμό σε μια πιο σχετική προσέγγιση. Από την αναζήτηση για ορθολογική διαφάνεια, τυπική στον θετικισμό του 20^{ου} αιώνα, στην αναζήτηση για σημασία (K. Kerkstra et al., 2003)

Την περίοδο αυτή, η ποιότητα των δημόσιων χώρων, δρόμοι, πλατείες, συλλογικοί χώροι που εξαφανίστηκαν ή έχασαν την κλίμακα και τις αναλογίες τους, αρχίζουν να επαναπροσδιορίζονται ως προς την Αρχιτεκτονική. Η αποστροφή στον γιγαντισμό, η επιστροφή στον σχεδιασμό στην κλίμακα του ανθρώπου κορυφώθηκε γύρω στο '60 όταν άρχισαν να γεννιούνται οι προσπάθειες για διαμόρφωση δικτύου ελεύθερων χώρων ως αναζήτηση ενός πλαισίου για την ευχάριστη ζωή ανθρώπων σε υπαίθριους χώρους, προσιτούς, κοντινούς και ευχάριστους. Τα στοιχεία και χαρακτηριστικά που καθορίζουν τον σχεδιασμό του χώρου αποκτούν μια νέα κοινή κατεύθυνση, όπως η αντιληπτική συνοχή των αστικών τοπίων, η ολικότητα και συνέχειά τους, η έμφαση στην απόλαυση του τοπίου, του ελεύθερου χώρου της πόλης, μέσα από τη μετακίνηση, την καθημερινή ζωή και τις υπαίθριες δραστηριότητες (M. Ανανιάδου, 1992).

Η εποχή του μεταμοντέρνου χαρακτηρίζεται από την αλλαγή νοοτροπίας και την έμφαση στον σχεδιασμό του ελεύθερου χώρου με επίκεντρο τον άνθρωπο και τα βιώματά του. Ο δημόσιος, ο ελεύθερος, ο αστικός χώρος δεν είναι το συμπλήρωμα, ο κενός χώρος στο περιθώριο σημειακών παρεμβάσεων, αλλά αυτός που ξαναβρίσκεται στο κέντρο ενδιαφέροντος, ανασύνταξης και επανοργάνωσης του κτισμένου (J. P. Muret et al., 1987).

Το αντικείμενο της Αρχιτεκτονικής Τοπίου, ο σχεδιασμός δηλαδή του ελεύθερου χώρου, του τοπίου, ενδιαφέρει πλέον και την Αρχιτεκτονική, ως πέραν της κατά παράδοση αναφοράς της στο πεδίο του κτισμένου κυρίως χώρου. Για τη σημαντική αυτή αλλαγή λέει ο James Corner το 2003, (K. Frampton, 2009) ότι κάθε τόπος αρχίζει να θεωρείται τοπίο, φυσικό ή τεχνητό και παύει να είναι ουδέτερο σκηνικό, βάθος για τα αρχιτεκτονικά αντικείμενα. Το τοπίο, γίνεται υποκείμενο ενδεχόμενων μετασχηματισμών, δεν είναι αδρανές αλλά πρωταρχικό μέλημα, το επίκεντρο του ενδιαφέροντος των αρχιτεκτόνων.

Εννοιολογικό

Η υιοθέτηση της ιδέας ως αφετηρία και έμπνευση από την ιστορία και τον πολιτισμό συνήθως της τοποθεσίας στον σχεδιασμό, χαρακτηρίζει σύγχρονα έργα Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Μέσα της δεκαετίας '90 μεμονωμένες προσπάθειες, μεταξύ αυτών και οι κήποι της Martha Schwartz, κατονομάστηκαν conceptual landscape design, ή σχεδιασμός τοπίου με εννοιολογικό περιεχόμενο (T. Richardson, 2008).

Η εννοιολογική διάσταση στον σχεδιασμό του τοπίου εξέλιξε τον μεταμοντέρνο τρόπο σκέψης όπως αυτός κυριαρχούσε στην Αρχιτεκτονική γενικότερα τη δεκαετία του '80. Στις περιπτώσεις αυτές ενυπάρχει μια λειτουργικής κατεύθυνσης ή κοινωνικής λογικής διάσταση που ιδανικά τροφοδοτεί τη βαθύτερη ιδέα ή concept.

14. Τοπία Τέχνης

Από το 1976 η ενσωμάτωση της τέχνης μέσα στην πόλη και τον σχεδιασμό του χώρου της γίνεται συνείδηση και συνεχής έγνοια.

Λέει ο Allain Roger (1997) στη σύντομη πραγματεία του για το τοπίο ή μάλλον τα τοπία ότι είναι πολιτισμικά αποκτήματα και δεν βλέπει πώς μπορούμε να τα πραγματευτούμε αν δεν γνωρίζουμε τη γένεσή τους. Θεωρεί την καταγωγή τους ανθρώπινη και καλλιτεχνική. Η τέχνη συνιστά γνήσιο μεσολαβητή, το “*mêta*” της μεταμόρφωσης, το “*mêta*” της λεγόμενης μεταφυσικής του τοπίου που δεν είναι παρά “*artialisation*” κατά τον Montaigne ή “*τεχνητοποίηση*” της οποίας, στο βιβλίο του, επιχειρεί να ξεδιπλώσει τους μηχανισμούς.

Ιδέα Σύλληψη

Η αρχιτεκτονική τοπίου με εννοιολογικό προσανατολισμό ή *conceptualist landscape architecture* συσχετίζεται με τη σύγχρονή της αντίστοιχη τέχνη ή *conceptualist art*, υπάρχει όμως η εξής διαφορά (Richardson 2008):

Οι αρχιτέκτονες τοπίου που σχεδιάζουν με εννοιολογική βάση δεν δημιουργούν μεμονωμένα αντικείμενα τέχνης, αλλά χώρους που θα χρησιμοποιηθούν από ανθρώπους και που θα αλλάζουν και θα εξελίσσονται με τον χρόνο.

Διακρίνεται ή προβάλλεται η κεντρική ιδέα, το *concept*, η σύλληψη του χώρου, την οποία οι αρχιτέκτονες τοπίου εμπνέονται από την ιστορία του τόπου, την οικολογία ή την πολιτισμική ταυτότητα ή την προοριζόμενη χρήση, με τρόπο που να γίνεται συνειδητά κατανοητή από κατοίκους ή επισκέπτες. Έχει ιδιαίτερο νόημα το οπτικό ενδιαφέρον στη μελέτη και σχεδίαση του ελεύθερου χώρου, η δημιουργία της ποιητικής διαντίδρασης του αστικού κυρίως ή άλλου περιβάλλοντος με τον άνθρωπο, κάτοικο του ονείρου της φαντασίας και του παιχνιδιού.

Πρωτότυπες ιδέες, με έμφαση στην καλλιτεχνική και κοινωνική διάσταση αναγνωρίζονται σε αυτά τα δείγματα σχεδιασμού τοπίου. Πηγές έμπνευσης αποτελούν η τέχνη, η ιστορία του τόπου, η φύση, ο στόχος, η λειτουργία. Η μεταμόρφωση μιας κεντρικής ιδέας από αφηρημένη έννοια σε φυσική μορφή βρίσκεται στον πυρήνα τέτοιων έργων. Η δυναμική ενός τόπου δίνει ευκαιρίες νέων δημιουργημάτων και για το καινούργιο με κρυμμένα ίχνη μιας προηγούμενης κατάστασης, με τάσεις μετεξέλιξης στο μέλλον.

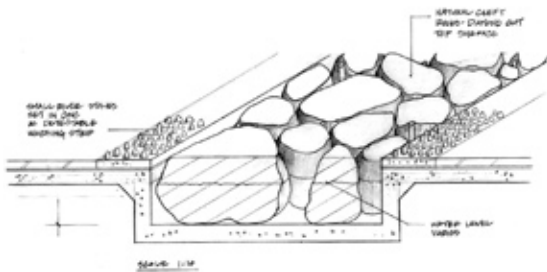
Η αναγκαιότητά μας για νόημα, αλήθεια και ομορφιά είναι ζωτικής σημασίας απαιτήσεις, τις οποίες πολλά από τα τοπία μας πρέπει να εκπληρώσουν λέει η Martha Schwartz στον πρόλογο του βιβλίου του Richardson (2008).

Η ίδια αρχιτέκτων τοπίου στο βιβλίο (T. Richardson, 2004) των έργων της Τοπία, όπως π.χ. Geraldton Mine Project, Canada, 1998, (59, 60) και Κήποι, όπως (61, 62) Exchange Square, Manchester, UK, 2000, αυτοβιογραφικά καθομολογεί ότι: Από μικρό κορίτσι, καταγωγής κατά οικογενειακή παράδοση ραφτάδων και αρχιτεκτόνων κυρίως, μεγάλωσε γνωρίζοντας ότι της χρειαζόταν ένας χαλαρός, λιγότερο δομημένος στίβος, της χρειαζόταν να γίνει καλλιτέχνης. Η θέση, εκπαίδευση και αγάπη της για την τέχνη τη δίδαξαν ότι: Το τοπίο είναι μια από τις καλές τέχνες και μέσο για προσωπική έκφραση όπου ιδέες μπορούν να ανθίσουν και εξελιχθούν. Με αυτό μπορούμε, λέει, να ανακαλύψουμε μια πλήρη νοημάτων γλώσσα για τον τόπο μας, τον πολιτισμό και τον χρόνο.

59, 60

Στο συνέδριο Landscape Architecture. Education, Research and Practice, 2005, αναγνωρίζεται ότι τα έργα αρχιτεκτονικής τοπίου αποτελούν έργα τέχνης, όχι ως έκφραση νοσταλγίας του παρελθόντος, αλλά ως πολιτισμικά σχέδια για την κοινωνία του σήμερα που προβάλουν την απόλαυση του χώρου στο πλαίσιο περιβαλλοντικών, οικονομικών, πολιτικών και καλλιτεχνικών πιέσεων. (Μ. Ανανιάδου-Τζιμοπούλου, 2006).

Ευρείας σύλληψης προτάσεις αρχιτεκτονικής τοπίου πραγματοποιούνται με έργα τόσο σε αστική ή περιφερειακή, μικρή ή μεγάλη κλίμακα (landscape design/landscape planning).

61, 62

Καλλιτεχνικές παρεμβάσεις και έργα: Γλυπτική · Πλαστική

63, 64, 65

Ανέκαθεν το τοπίο, ως σύνθετο όλο φυσικών χαρακτηριστικών, ενδιακτημάτων, δραστηριοτήτων και διαδικασιών όπως ο άνθρωπος συνέλαβε το περιβάλλον του, ενέπνευσε την καλλιτεχνική δημιουργία. Ποιητές και ζωγράφοι, αρχιτέκτονες και γλύπτες, τοπιοτέχνες, φωτογράφοι, κινηματογραφιστές και αρχιτέκτονες τοπίου, δημιουργούν έργα με αυτό. Δεν είναι τυχαίο ότι στον γαλλικό και άλλους δυτικούς πολιτισμούς ως τέχνη του τοπίου πρωτοκαθιερώθηκε η Αρχιτεκτονική Τοπίου. École de l'art du jardin et du paysage, ήταν η École Nationale Supérieure du Paysage. Αλλά και ο Geoffrey Jellicoe (1987), παρά τη μετέπειτα αυξανόμενη και εν πολλοίς επιβαλλόμενη περιβαλλοντική διάσταση στην Αρχιτεκτονική Τοπίου, προφήτευσε τη σύντομη καθιέρωση της Αρχιτεκτονικής Τοπίου έναντι της Αρχιτεκτονικής, ως μητέρα των τεχνών. Ποια τέχνη, αναρωτιέται ο Jean-Pierre le Dantec (1996) στον πρόλογο του βιβλίου του, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πιο καθολική αυτής των κήπων και τοπίων; Για να ξεδιπλώσει στη συνέχεια κείμενα εκπληκτικά όπως του Frank Lloyd Wright του 1958, *Η αρχιτεκτονική και το διάστημα ενωμένα είναι το τοπίο*, του Michel Corajoud, 1982, *Το τοπίο είναι το μέρος όπου ουρανός και γη αγγίζονται*, του Jacques Simon, 1994, *Η ύπαιθρος που ο χωρικός δημιουργήσε είναι προς επανεπίνοηση*, του Allain Roger, 1994, *Τοπίο και περιβάλλον: για μια θεωρία της διάστασης*.

Τέχνη και τοπίο ήταν το θέμα του Συνεδρίου της International Federation of Landscape Architects, IFLA, στην Αθήνα το 1998 (G. Anagnostopoulos, 2001). Η ποικιλία των ανακοινώσεων όπως, οι πολιτισμικές μαρτυρίες τοπίων της Ελλάδας στη ζωγραφική του δέκατου ένατου αιώνα (T. Terkenli, I. Tsalikidis, F.-M. Tsigkakou, 2001), η αρχιτεκτονική το φως και το τοπίο στα έργα του Carlo Scarpa (M. Cunico, 2001), όπως ο κήπος του μουσείου Querini Stampalia (63-65) που με την αείμνηστη φίλη Luciana Miotto (64) απολαμβάνουμε το 1999, Βενετία, τα έργα αρχιτεκτονικής τοπίου ως έργα τέχνης και πολιτισμού (M. Ananiadou-Tzimopoulou, 2001) καταδεικνύουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε έργα καλλιτεχνικών παρεμβάσεων στο τοπίο ή έργα αρχιτεκτονικής τοπίου ως έργα τέχνης.

Τα πρώτα άλλοτε ως γλυπτά στο περιβάλλον (A. Sachini, 2001), άλλοτε ως τοπιακές συνθέσεις, ενταγμένα δηλαδή σε αυτό, όπως εκθέματα του Park Floral ή εμπνευσμένα από αυτό, όπως έργα της Golada π.χ. στα παλιά λατομεία του Διόνυσου ή του Βαρώτσου π.χ. La Morgia στην Ελβετία.

Τέλος, οι δημιουργίες γλυπτικής ή πλαστικής διαμόρφωσης χώρου χαρακτηρίσαν έντονα τον σχεδιασμό αστικών κυρίως τοπίων, άλλοτε αρχιτεκτόνων τοπίου όπως π.χ. στο Παρίσι το Park Floral του Daniel Collin ή το Bois le Roi του Vexlard και άλλοτε γλυπτών όπως του Φιλόλαου στην έκθεση Θεσσαλονίκης, (66, 67), φωτό 2012, ύπαιθρο Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης ΜΜΣΤ, ΔΕΘ.

Land Art

Έργα της γης συχνά ονομάζονται (D. Ogrin, 2001) και είναι σαφώς διαφοροποιημένα από τα έργα της αρχιτεκτονικής τοπίου που είναι έργα της κοινωνίας, με συχνά περιβαλλοντική διάσταση, σίγουρα πάντως οικολογική και διαχρονική, πέρα από την καθαρά μόνο αισθητική. Με αναφορά στην περιβαλλοντική διάσταση αναγνωρίζει ο Dusan Ogrin ότι παρά το ότι η συνέργεια των ειδικοτήτων δίνει σήμερα τη μεγαλύτερη ευκαιρία για τη δημιουργία ιδεώδους περιβάλλοντος, εντούτοις το περιβάλλον δεν υπήρξε ποτέ τόσο κακοποιημένο όσο στην εποχή μας.

Η Land Art είναι κατά τον αρχιτέκτονα τοπίου Jacques Simon η χρησιμοποίηση της φύσης, ηθελημένα ως παλέτα ή εργαλείο ζωγραφικής, με επιζητούμενη συμβολική διάσταση. Η τελική εικόνα που κατά βάθος της δίνεται διατηρεί τη μαγεία της ανοιχτής ελεύθερης ματιάς. Σε μια εικόνα τοπίου από τον ουρανό αποκρυπτογραφούμε ένα φυσικό φαινόμενο. Σε μια αεροφωτογραφία της Land Art ψάχνουμε τον άνθρωπο. Το τοπίο έχει δομή που εξαρτάται σθεναρά από τον χρόνο που πλάθει, μορφώνει, κάνει να φυτρώνουν τα φυτά (J. Simon, 2006). Κάνει να μη ξεχνάμε, θα πρόσθετα, με θαυμασμό και ευγνωμοσύνη στον δάσκαλο για όσα δημιουργικά μας εμφύτευσε.

Είναι Land Art οι εφήμερες παρεμβάσεις του στους αγρούς (68, 69) τους ουρανούς (70), την τάξη και αταξία (71) τους ανέμους (72). Ως Articulture τις παρουσιάζει σε ένα από τα τελευταία του έργα (2006).

Ένα από τα εφήμερα έργα του χάρισε στην Πολυτεχνική Σχολή (73, 74). Το δημιούργησε την παραμονή των εγκαινίων της έκθεσης Jacques Simon, Travaux Durables et Ephémères που το Μεταπτυχιακό Αρχιτεκτονική Τοπίου διοργάνωσε, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική Τοπίου ΑΠΘ, 2005.

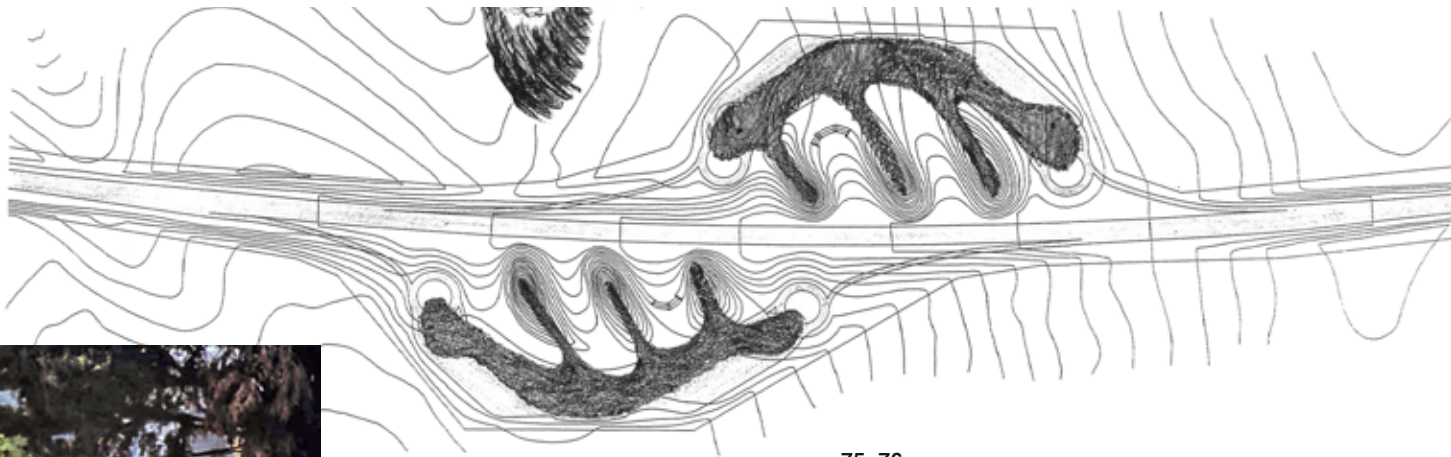
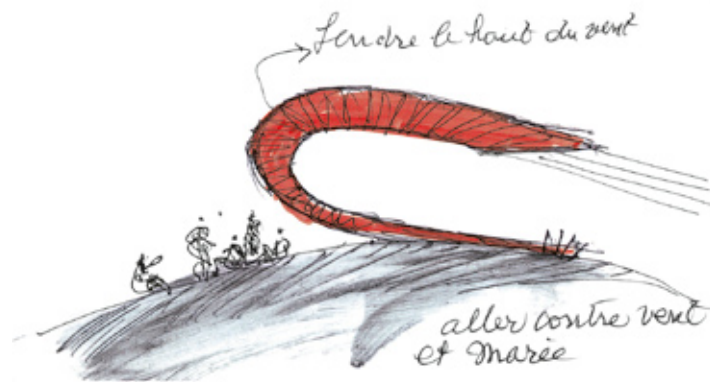
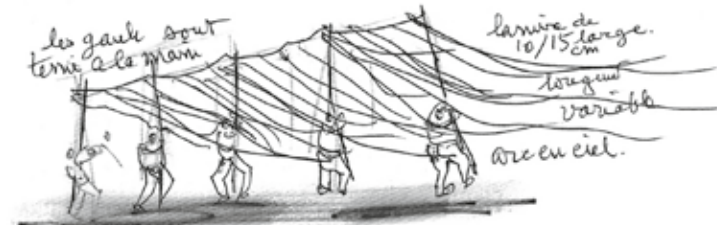
Δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι τόσο οι εφήμερες όπως τις ονόμαζε παρεμβάσεις του στο τοπίο, όσο και τα ίδια τα projets - έργα αρχιτεκτονικής τοπίου όπως π.χ. αυτό της autoroute (75) και la rigole (76), σφραγίζονται από τις καθαρά δικές του θέσεις, την τόλμη, γνώση και δεξιότητες να χειρίζεται την κινητικότητα, μεταβλητότητα στο εύθραυστο άγγιγμα του φυσικού (S. Assassin, 1999).

4.6.06
Maria laisse moi le
plaisir de t'offrir ce
carré d'images qui m'a
entraîné dans la
spirale des irrégularités
avec un secret plaisir
de m'opposer à la
tyrannie de la ligne
droite H Simon

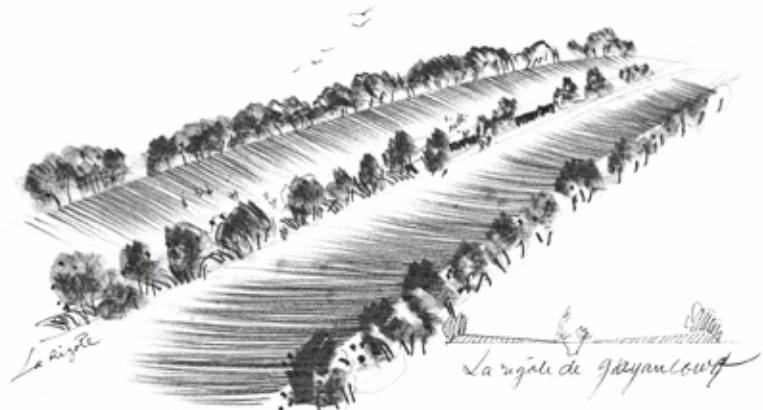

70, 71, 72

75, 76

15. Τοπία Οικολογίας

Η οικολογική ισορροπία, βασική έννοια σχεδιασμού τοπίου, νωρίς, από τη βιομηχανική επανάσταση, παίζει τον ρόλο της στην αστική ποιότητα ζωής, ως αποτίμηση κτισμένου και ελεύθερου χώρου (H. Girardet, 2004).

Οι αστικές πυκνότητες, οι προδιαγραφές και αναλογίες πρασίνου ή ελεύθερου χώρου, σε σχέδια πόλεων και επεκτάσεων, ενδιαφέρουν καθαρά ποσοτικά την εποχή του Μοντέρνου και είναι στη συνέχεια μόνο που η οικολογική λειτουργικότητα παραχωρεί τη θέση της στην οικολογική φέρουσα ικανότητα τοπίου ή τοποθεσίας, παράλληλα με το αυξανόμενο πλέον ενδιαφέρον ως προς την ποιότητα γενικότερα και την απόλαυση του χώρου.

Οικολογία

Η Οικολογία (Φ. Χαραλάμπους, 2016) πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 1866 στη Βιολογία ως όρος από τον Ernest Haeckel. Ορίστηκε ως η επιστήμη των σχέσεων των οργανισμών με το περιβάλλον, περιλαμβάνοντας όλες τις συνθήκες ύπαρξης. Η κατανόηση των φυσικών διεργασιών, η διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων, προσπάθεια για αειφόρο ανάπτυξη, τη χαρακτηρίζουν έκτοτε καθώς και η σύνδεσή της με το περιβαλλοντικό κίνημα τη δεκαετία του '60 (W.E. Dramstad et al., 1996).

Καθίσταται κυρίαρχη επιστήμη στο πεδίο της Αρχιτεκτονικής Τοπίου. Τόσο που και η λεγόμενη Οικολογία Τοπίου, από το 1980, διακρίνεται ως επιστημονικός κλάδος που ο Carl Troll εισήγαγε το 1939 ως συνδυασμό της χωρικής προσέγγισης των γεωγράφων με τη λειτουργική προσέγγιση των οικολόγων (Ε. Αθανασιάδου, 2012).

Οικολογικός σχεδιασμός

Ο οικολογικός σχεδιασμός (McHarg 1969, M. Fague 1980) βρίσκεται πάντα στη βάση του σχεδιασμού τοπίου. Ο αρχιτέκτων τοπίου Ian L. McHarg εισήγαγε τον οικολογικό σχεδιασμό με το βιβλίο του *Design with Nature* το 1969.

Λέει ο Max Fague, μαθητής του McHarg στον πρόλογό του για τη γαλλική έκδοση του βιβλίου (1980): Από τις αξίες αυτού του βιβλίου είναι ότι παρουσιάζει μια οικολογία του σχεδιασμού, της διαμόρφωσης και όχι της απαγόρευσης.

Ο οικολογικός σχεδιασμός εμφανίζεται ως βασική πειθαρχία που επιτρέπει πρωτογενώς να προβούμε στη χαρτογράφηση του περιβάλλοντος και κατά συνέπεια να πραγματοποιήσουμε έξυπνες μελέτες επιπτώσεων που δεν θα είναι στείρα επιβεβαίωση προειλημμένων αποφάσεων.

Μπορεί να προτείνει οργάνωση του χώρου ανάλογα με την καταλληλότητα του τόπου για την ανθρώπινη δυναμική· αγροτική, αστική, αναψυχής, προστασίας φύσης κ.ά.

Ο φυσικός σχεδιασμός προηγείται μελετών, πολεοδομικών, χωροταξικών κ.ά. ή των εναλλακτικών λύσεων ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα της τοποθεσίας και το σχεδιαζόμενο έργο· αυτοκινητόδρομο, αεροδρόμιο, βιομηχανική ζώνη κ.ά.

Προλογίζοντας την πρώτη αμερικάνικη έκδοση του *Σχεδιάζοντας με τη Φύση*, ο Lewis Mumford λέει ότι με παραδείγματα συγκεκριμένα και δύσκολα ο McHarg δείχνει πως αυτές οι νέες τότε γνώσεις μπορούν και πρέπει να εφαρμόζονται στο περιβάλλον για τη διατήρηση φυσικών τόπων και για την επιλογή τοποθεσιών αστικών εγκαταστάσεων, για τον επαναπροσδιορισμό ανθρώπινων αξιών

και μιας πολιτικής επ' ωφελεία της ζωής στις ανθρώπινες κοινότητες όπως τη Φιλαδέλφεια.

Η οικολογική προσέγγιση στην Αρχιτεκτονική Τοπίου (M. Conan, 2000) υπήρξε πρόδρομος της περιβαλλοντικής μας εγρήγορης και μέχρι σήμερα μόνη αξιόπιστη επιστημονικά δυνατότητα σχεδιασμού για το περιβάλλον με τις σύγχρονα επιζητούμενες έννοιες όπως αειφορία, βιωσιμότητα και ανθεκτικότητα, προσαρμοστικότητα ή resilience.

Αποτελεί μοναδικό πρότυπο σχεδιασμού για:

Ανάπτυξη με καλύτερα όχι μόνο οικονομικά αποτελέσματα, αλλά γενικότερα καλύτερες συνθήκες ζωής για τον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον, τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον. Σχεδιασμό τοπίων, επένδυση για τις μελλοντικές γενεές, με όχι μόνο την αποφυγή αναπτυξιακών συγκρούσεων σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές, αλλά συνειδητά κατάλληλη επίλυση και ενίοτε σύλληψη νέων οραμάτων για το τοπίο, νέες συνθήκες ζωής, οικολογικής καταλληλότητας και όχι μόνο προσαρμοστικότητας λέγαμε τότε, αειφορικής ή βιώσιμης προοπτικής ή ανάπτυξης λέμε σήμερα.

Ο οικολογικός σχεδιασμός διαφέρει ριζικά ως προς τον σχεδιασμό της αρχιτεκτονικής τοπίου όπου σύγχρονα κυριαρχεί προσέγγιση που δεν είναι μόνο οικολογική, αλλά ταυτόχρονα σύνθετη και σφαιρική, κοινωνικοοικολογική και αντιληπτική. Χαρακτηριστικά δείγματα γραφής αρχιτεκτονικής τοπίου και όχι μόνο οικολογικού σχεδιασμού δίδονται π.χ. στο βιβλίο: Οι φοιτητές σχεδιάζουν το τοπίο της Θεσσαλονίκης στην αειφόρο προοπτική της πόλης (Μ. Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 2009) όπου σχεδιάζουν τα στρατόπεδα, σύγχρονα αστικά πάρκα.

Δεν είναι διόλου τυχαίο ότι ο οικολογικός σχεδιασμός τοπίου πρωτοαναπτύχθηκε σε σχολές Αρχιτεκτονικής Τοπίου και ειδικότερα του Harvard.

Όπως άλλωστε και όλα τα περί σκωριοτοπίων ή drosscapes (B. Τσιούμα, 2009) ή υπολειμματικών αστικών χώρων και την ανάκτησή τους μέσω σχεδιασμού τοπίου

**Αειφορία
Βιωσιμότητα
Ανθεκτικότητα**

Εξέλιξη στο πεδίο της οικολογίας αποτελεί η έννοια της αειφορίας και βιωσιμότητας ή sustainability. Ετυμολογικά, αει – φέρω ή sub – tenere, σημαίνει να υποστηρίξω, να προεκτείνω τη ζωή.

Από το 1972, συνέδριο Η.Ε. για το Ανθρώπινο Περιβάλλον στη Στοκχόλμη, το 1976, Habitat I, η έννοια ταυτίζεται με την ποιότητα ζωής, το 1987 κατά τη Bruntland Commission, βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει ανάπτυξη όπου οι ανάγκες του παρόντος αντιμετωπίζονται χωρίς να καταργούν τη δυνατότητα μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Από το 1990 καθιερώνεται ως κινητοποίηση προς ταύτιση με την περιβαλλοντική οικονομία, την εκμετάλλευση φυσικού πλούτου, την ρύπανση και τις υγιείς συνθήκες οίκησης, μεταφοράς και ενέργειας.

Στην Ευρωπαϊκή Συνθήκη για το Τοπίο του 2000 (Ε. Μαριά, 2009) το τοπίο συνδέεται με την έννοια της αειφορίας, θεωρείται ότι μορφώνει τοπικούς πολιτισμούς, παράγοντες και ταυτότητες, γίνεται συντελεστής φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, ενεργοποιεί την ανθρώπινη ευ-ζωία.